

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

METHOD OF PROJECTS AS A PEDAGOGICAL TECHNOLOGY IN THE PRIMARY CLASSES OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Нова українська школа передбачає, передусім, оволодіння учнями автономним навчанням – навчанням, яке, завдяки власним знанням та вмінням учня, дозволяє йому ефективно самостійно регулювати свій навчальний процес. Суттєвою складовою цього процесу виступає метод проєктів. Саме його потенціал у становленні особистості учня, оволодіння ним різними способами творчої, дослідницької діяльності, формуванні необхідних для успішного навчання та майбутнього дорослого життя компетенцій і обумовлює актуальність та важливість реалізації методу проєктів у початкових класах НУШ.

Встановлено, що метод проєктів можна розглядати, по-перше, як метод навчання, по-друге, як форму організації, та, по-третє, як педагогічну технологію.

Визначено, що у становлення методу проєктів можна виділити етап становлення як нового педагогічного явища (кінець XIX – початок XX ст.), етап домінування у навчальному процесі (перша третина XX ст.), етап відродження після тривалого «забуття», переосмислення концепції застосування методу проєктів (60–80-ті роки XX ст.), етап наповнення новим змістом, поліфункціональної орієнтації уявлень про метод (кінець XX ст. і до сьогодні).

Схарактеризовано принципи, на яких базується метод проєктів – це принцип дитиноцентризму, принцип активності, принцип продуктивності, принцип технологічності, принцип опори на суб'єктивний досвід учнів, принцип зв'язку дослідження з реальним життям, принцип співробітництва та партнерства.

Виокремлено типи проєктів – за домінуючою діяльністю, за змістом, за характером координації діяльності учнів, за характером контактів, за кількістю учасників проєкту, за тривалістю виконання проєкту.

Розкрито етапи підготовки та реалізації методу проєктів: етап постановки мети, етап планування роботи, етап виконання, презентацію результатів та етап перевірки.
Ключові слова: метод проєктів, педагогічна технологія, початкові класи, принципи методу проєктів, типи проєктів, етапи проєкту.

The New Ukrainian school envisages, first of all, students' mastery of autonomous learning – learning that, thanks to the student's own knowledge and skills, allows him to effectively regulate his educational process on his own. An essential component of this process is the project method. It is his potential in the formation of the student's personality, his mastery of various methods of creative and research activities, the formation of the competencies necessary for successful study and future adult life that determines the relevance and importance of the implementation of the project method in the elementary grades of the New Ukrainian School.

It has been established that the project method can be considered, firstly, as a teaching method, secondly, as a form of organization, and, thirdly, as a pedagogical technology.

It was determined that in the formation of the project method, it is possible to distinguish the stage of formation as a new pedagogical phenomenon (end of the 19th – beginning of the 20th century), the stage of dominance in the educational process (the first third of the 20th century), the stage of revival after a long «forgetting», reinterpretation of the concept of using the method projects (60–80s of the 20th century), the stage of filling with new content, multifunctional orientation of ideas about the method (end of the 20th century and up to the present).

The principles on which the project method is based are characterized: the principle of child-centrism, the principle of activity, the principle of productivity, the principle of technology, the principle of relying on the subjective experience of students, the principle of connecting research with real life, the principle of cooperation and partnership.

Types of projects are distinguished – by dominant activity, by content, by the nature of coordination of students' activities, by the nature of contacts, by the number of project participants, by the duration of the project.

The stages of preparation and implementation of the project method are disclosed: the goal setting stage, the work planning stage, the execution stage, the presentation of results and the verification stage.

Key words: project method, pedagogical technology, primary classes, principles of the project method, project types, project stages.

УДК 373.3.016(072)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.4>

Лавренко С.О.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри початкової і професійної освіти

Харківського національного

педагогічного університету імені

Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одне із завдань Нової української школи (НУШ) – надання учням таких знань та вмінь, які дозволять їм ефективно самостійно регулювати свій процес навчання, який, за своєю суттю, є автономним навчанням. Його невід'ємною частиною є метод проєктів. Еволюційні зміни у становленні методу проєктів обумовили його важливість та актуальність серед освітніх технологій XXI століття. Метод проєктів спрямований на становлення особистості, оволодіння нею різними способами творчої,

дослідницької діяльності, під час якої учень реалізує свої можливості у спільно досягнутому продукті, і формування цих компетенцій розпочинається саме в початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як педагогічну технологію із сукупністю дослідницьких проблемних методів творчого спрямування, метод проєктів досліджували Є. Полат, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Рибіна, С. Сисоєва та ін. Зміст та структуру, типологію проєктів, його етапи проведення були у центрі уваги

К. Баханова, В. Гузеєва, А. Касперського, В. Курициної, О. Савченко, Г. Селевка, Л. Сергєєвої та ін. Реалізація методу проєктів в освітньому процесі сучасної школи вивчали В. Бурков, Л. Ващенко, Ю. Громик, Л. Даниленко, Т. Новікова, Б. Пальчевський, І. Сергєєв та ін., а, у початковій школі – В. Білик, Л. Бодько, Н. Котелянець, О. Онопрієнко, З. Рябова, Є. Шипілова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Спеціальні дослідження та наукове обґрунтування застосування методу проєктів як педагогічної технології у початкових класах НУШ сприяють відображенню його розвивального потенціалу та розширяють практику його використання задля формування необхідних компетенцій в учнів.

Незважаючи на значну кількість наукових праць у психолого-педагогічній галузі, проблема впровадження методу проєктів у початковій школі залишається недостатньо вивченою. Вже накопичений у цьому напрямі педагогічний досвід вимагає подальшого аналізу та узагальнення для вирішення завдань, які ставить Нова українська школа. Це й зумовило конкретизацію означеного напрямку.

Мета статті: на основі аналізу наукової літератури висвітлити базові аспекти методу проєктів як педагогічної технології у початкових класах НУШ.

Виклад основного матеріалу. Методом проєктів називають сукупність методичних прийомів (переважно пошукового характеру), спрямованих на досягнення певної навчальної мети. Це спосіб організації педагогічного процесу, в основі якого – взаємодія педагога й вихованця між собою та навколишнім світом безпосередньо під час реалізації проєкту, що, в свою чергу, виступає поетапною практичною діяльністю, яка пов'язана із досягненням поставленої мети.

Науковці зазначають, що навчальний проєкт є формою організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, яка спрямована на розв'язання проблеми, пов'язаної із створенням реального продукту [1, 4, 7].

Ширшим виначенням методу проєктів є його визначення як системи навчання, метою якої є побудова освітнього процесу за логікою проєктно-технологічного типу організаційної культури та зі специфічною декомпозицією змісту навчання.

Сучасний період дослідження методу проєктів позначений увагою до нього як до цілісної педагогічної технології. Метод проєктів можна розглядати, по-перше, як метод навчання (за умови його застосування на окремому етапі навчальної діяльності як комплексу дидактичних прийомів, спрямованих на досягнення освітньої мети в межах певної організаційної форми), по-друге, як форму організації навчання (за умови здійснення узгодженої діяльності учителя й учнів за встановленими етапами

та певним режимом), та, по-третє, як педагогічну технологію, що є комплексним інтегративним процесом, який передбачає цілепокладання, планування, відповідну організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних методів і форм та аналіз результатів [2, 6].

Отже, метод проєктів являє собою педагогічну систему, що містить низку взаємопов'язаних засобів і процесів, необхідних для організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня.

У становлення методу проєктів можна виділити такі етапи:

– Етап становлення як нового педагогічного явища (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Метод синтезував педагогічні ідеї щодо організації навчання, безпосередньо пов'язаного з інтересами та потребами дітей.

– Етап домінування у навчальному процесі (перша третина ХХ ст.). Метод розглядався як основна форма та універсальний засіб навчання, який передбачав побудову освітнього процесу на діяльній та інтегративній основі.

– Етап відродження після тривалого «забуття», переосмислення концепції застосування методу проєктів (60–80-ті роки ХХ ст.). Метод використовувався у числі інших як засіб залучення учнів до спільної з учителем роботи на засадах партнерства.

– Етап наповнення новим змістом, поліфункціональної орієнтації уявлень про метод (кінець ХХ ст. й до сьогодні). Метод проєктів розглядається як нова педагогічна технологія, як система навчання і метод пізнання учнями соціуму [6–7].

До основних дидактичних принципів, на яких базується метод проєктів, є:

– принцип дитиноцентризму (сприйняття учня як головного активного суб'єкта діяльності, який забезпечується можливістю реалізувати свої здібності, задовольнити власні пізнавальні інтереси);

– принцип активності (цілеспрямоване активне сприймання учнями проблеми проєкту, її переосмислення та розв'язання);

– принцип продуктивності (прагматична спрямованість діяльності на одержання суб'єктно чи соціально ціннісного результату);

– принцип технологічності (виконання взаємообумовлених навчальних дій у чітко визначеній послідовності);

– принцип опори на суб'єктний досвід учнів (урахування життєвого досвіду дитини, набутого в процесі осмислення навколишнього світу);

– принцип зв'язку дослідження з реальним життям (використання навколишнього середовища як лабораторії, де відбувається процес пізнання);

– принцип співробітництва та партнерства (об'єднання ресурсів і зусиль задля спільної мети) [1, с. 13–14].

Науковці визначають такі типи проєктів:

1. За домінуючою діяльністю – дослідницько-пошукові, інформаційні (ознайомлювально зорієнтовані), рольові (ігрові), творчі (мистецькі), прикладні (практично зорієнтовані).

2. За змістом – монопредметні (літературно-творчі, природничо-наукові, екологічні, мовні, культурознавчі, спортивні, географічні, історичні, музичні) та міжпредметні.

3. За характером координації діяльності учнів – з безпосередньою координацією та з прихованою координацією.

4. За характером контактів (серед учасників однієї школи, класу, міста, регіону, країни, різних країн світу) – внутрішні або регіональні (у межах однієї країни) та міжнародні (учасники проєкту є представниками різних країн).

5. За кількістю учасників проєкту – особистісні, парні, групові.

6. За тривалістю виконання проєкту – короткострокові, середньої тривалості (від тижня до місяця), довгострокові (від місяця до декількох місяців) [5].

У реальній практиці, звичайно ж, найчастіше вчитель зустрічається зі змішаними типами проєктів, у яких мають ознаки дослідницьких і творчих (наприклад, одночасно практико-орієнтованих і дослідницьких). Кожен тип проєкту характеризується тим або іншому видові координації, термінами виконання, етапністю, кількістю учасників. Тому під час розробки того або іншого проєкту вчителю (координатору проєкту) необхідно мати на увазі ознаки і характерні риси кожного з них.

Метод проєктів передбачає реалізацію чітко визначених етапів:

I. Етап постановки мети – усвідомлення учнями конкретної задачі (організація проєкту). На цьому етапі учні повинні засвоїти факти або опис явища, що буде досліджуватись.

Доцільним на цьому етапі методами виступають розповідь, репродуктивна бесіда, демонстрація, ілюстрація та ін. [1, 3]. Так, розвивальне значення розповіді полягає в активізації психічних процесів (мислення, пам'яті, уяви, емоційних переживань). Репродуктивна бесіда, демонстрація та ілюстрація на цьому етапі сприяють попередньому усвідомленню змісту роботи шляхом відтворення зразків діяльності, а також виконують стимулюючу функцію.

II. Етап планування роботи – вибір способу дії (планування проєкту). На цьому етапі вчитель створює таке навчальне середовище, яке сприятиме природному виникненню в учнів бажання брати участь у проєктній діяльності, усвідомлювати її завдання.

Доцільними засобами такої діяльності виступають навчальна дискусія, створення проблемної ситуації, «коло ідей», «мозковий штурм», метод

висування і перевірки припущення, навчальне заохочення та ін. [1, 6].

В умовах розвивального навчання поєднання саме на цьому етапі традиційних (репродуктивних) та інтерактивних методів забезпечує перехід кількісного накопичення відомостей і фактів в уміння застосовувати засвоєні прийоми в процесі подальшої пошуково-дослідницької діяльності.

Навчальна дискусія сприяє розвитку критичного мислення, визначенню власної позиції, формуванню навичок обстоювання своєї думки. Цей метод передбачає обов'язкове дотримання методичних вимог, розробку під керівництвом учителя правил проведення дискусії, самостійну діяльність учнів щодо виявлення проблеми й формулювання мети.

Метод створення проблемної ситуації надає можливість поставити учня в умови, за яких він відчує потребу в нових знаннях, у набутті нового досвіду.

Інтерактивні методи («коло ідей», «мозковий штурм» тощо) спонукають учасників проєктної діяльності виявляти увагу й творчість через вільне висловлення думок під час колективного обговорення та пошуку рішень.

Важливим засобом формування і розвитку вміння передбачати та прогнозувати є метод висування припущення (гіпотези). Завдяки йому учень навчається на основі запропонованих вихідних позицій або власного бачення проблеми чітко висловлювати варіанти своїх відповідей на питання: «Що буде, якщо..?», спираючись при цьому на логіку та інтуїцію.

Навчальне заохочення для учня початкової школи є дієвим засобом залучення до діяльності, оскільки визначає прийнятні для нього стимули та результати.

III. Етап виконання – реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебуваючою за необхідності (реалізація проєкту). На цьому етапі учні відтворюють певний спосіб діяльності під час розв'язування поставлених завдань.

Провідними методами цього етапу виступають частково-пошуковий метод, дослідницький, навчальний експеримент, аналіз нової інформації, порівняння фактів, навчальне моделювання і конструювання, комбінування способів розв'язання проблеми, ділова гра, взаємонавчання тощо [1, 7]. Основним їх призначенням є підготовка й розробка необхідних ресурсів для проведення індивідуальної чи групової роботи, організація активної пошукової і продуктивної діяльності учнів у нових умовах, створення розвивального освітнього середовища, яке ініціюватиме творчий процес у всіх учасників навчальної ситуації.

Так, частково-пошуковий та дослідницький методи передбачають аналіз учнями проблемної ситуації, вибір способів її вирішення, діагностику

попередніх результатів. Особливістю цих методів є активізація навчання та наповнення його пошуковим, дослідницьким характером, в результаті чого учням надається ініціатива в організації власної пізнавальної діяльності під час пошуку відповіді на питання: «Як це можна виконати практично?».

Повноцінне навчальне дослідження підпорядковує інші методи, зокрема, аналіз інформації, порівняння фактів, навчальне моделювання і конструювання, комбінування способів розв'язання проблеми, навчальний експеримент тощо. Але зазначимо, що у проєктній діяльності учнів початкової школи ці методи присутні переважно фрагментарно та як нечітко виражені елементи.

Методи ділової гри та взаємонавчання реалізуються на засадах взаємодії учнів. Такий спосіб організації діяльності дозволяє взяти активну участь у навчанні та передачі своїх знань і досвіду іншим. Принциповими моментами такої взаємодії можна назвати позитивну взаємозалежність, особистісну взаємодію, яка стимулює діяльність, індивідуальну та групову підзвітність, навички міжособистісного спілкування, обробку даних про роботу інших.

Отже, у зазначених способах діяльності учень стає активно діючим суб'єктом. Визначною перевагою їх застосування під час реалізації методу проєктів є вищий рівень досягнень і більша продуктивність діяльності, сприятливий мікроклімат у класі, зміцнення психологічного здоров'я дітей, їхньої соціальної компетентності та самоповаги.

IV. Презентація результатів (слайд-презентації, фотоальбом, виставки, театралізовані вистави, вироби)

V. Етап перевірки результатів, виправлення помилок, співставлення одержаних результатів із запланованими, підведення підсумків роботи, її оцінка (підсумок проєкту). На цьому етапі учні оцінюють власну діяльність, для чого застосовуються методи контролю і самоконтролю [1, 3]. Перший з них передбачає підсумкові, констатувальні дії. Важливе значення для навчального проєкту має метод самооцінки – спосіб відображення учнем самого себе як особливого об'єкта пізнання, виявлення його уявлень про свої знання, здібності, можливості, недоліки. Самооцінка як проміжний етап проєктної діяльності виступає знаннями учня про себе та ставленням його до себе в сенсі задоволення собою. Ці компоненти функціонують в єдності, мають внутрішньо диференційований характер.

Підкреслемо, що під час роботи над проєктом на кожному його етапі вчитель обирає основний метод, а інші методи його доповнюють.

Результати виконаних проєктів повинні бути матеріальні, тобто оформлені у вигляді стіннівки, відеофільму, альбому, бортжурналу «подорожей», комп'ютерної газети, альманаху, доповіді тощо. У ході розв'язання якої-небудь проєктної проблеми

учнем приходиться залучати знання й уміння з різних галузей.

Слід підкреслити, що реалізація методу проєктів веде до зміни позиції вчителі. Із носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної діяльності своїх учнів. Змінюється і психологічний клімат у класі, тому що вчителі приходиться переорієнтувати свою освітню роботу і роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності учнів, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру [3, 7].

З метою ефективної організації проєкту та навчання з теми, яка відповідає навчальній програмі, вчитель (координатор даного проєкту) розробляє портфоліо проєкту – комплект інформаційних, дидактичних і методичних матеріалів до навчального проєкту.

Висновки. Отже, як педагогічна технологія, метод проєктів є комплексним інтегративним процесом, організація та реалізація чого передбачає етап постановки мети, етап планування роботи, етап виконання, презентацію результатів та етап перевірки. Проєкти різняться за домінуючою діяльністю, за змістом, за характером координації діяльності учнів, за характером контактів, за кількістю учасників проєкту, за тривалістю виконання проєкту. Значний потенціал у розвитку особистості дитини, оволодінні нею різними способами дослідницької діяльності, формуванні необхідних для успішного навчання та майбутнього дорослого життя компетенцій і обумовлює актуальність та важливість реалізації методу проєктів у початкових класах НУШ.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у пошуках дистанційних проєктів для учнів початкової школи в складних умовах сьогодення, дослідженні східного та західного закордонного досвіду з даного питання тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Додусенко Н. О., Нетужилова І. В. Проєктна діяльність у початковій школі. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 223 с.
2. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проєктної діяльності. *Проєктна діяльність у школі / упорядн. К. Голубенко*. Київ : Шкільний світ, 2006. С. 5–18.
3. Метод проєктів : особливості застосування в початковій школі : посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Київ : Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.
4. Онопрієнко О. В. Метод проєктів у початковій школі. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
5. Полат Є. С. Що таке проєкт: Типологія проєктів. Відкритий урок. 2004. № 5–6. С. 37–45.
6. Романовська М. Б. Метод проєктів у навчальному процесі : метод. посіб. Харків : Ранок, 2007. 160 с.
7. Рябова З. В. Метод проєктів у розвитку якості початкової освіти. Харків : Ранок, 2013. 144 с.